

Zondaggroep II, 26 mei 1963.

DE DRIJFVEER VAN HET LEVEN

Wanneer we de werkelijkheid bezien, dan is elk mens afhankelijk van elke andere mens. Elk product, dat u gebruikt, dankt u aan de vaardigheden van anderen. Er het is niet aan u om te oordelen wie belangrijker is; de boer die een akker bemest, de burgemeester die een stad bestuurt of de dominee die een preek houdt, want we moeten niet vergeten, dat elk in het geheel een bepaalde functie heeft. Van uit ons persoonlijk standpunt kan de een voor ons een belangrijker functie hebben dan de ander.

Dat is geestelijk precies hetzelfde. Wij kunnen niet zeggen; of de simpele ziel, waaraan wij ons ergeren, omdat hij zo bijgelovig en zo eenvoudig is, geestelijk misschien niet meer bijdraagt tot het bewustzijn van de mensheid dan de uitermate intellectuele en scherpe denker, die echter in zijn innerlijk beleven ook vol geremd wordt door zijn redelijkheid.

De drijfveer van het leven, zoals u zo even stelde, is echter: het je meten met anderen. Ik weet niet, of dat helemaal juist is gesteld, want de eigenlijke drijfveer van het leven is nog iets anders, de eigenlijke drijfveer van het leven is voor de mens of u het nu aanvaarden wilt of niet het streven naar een gevoel van zekerheid, een gevoel van verzadiging. Deze twee factoren eisen van de mens, dat hij zich tegenover de wereld een zekere status, een bepaalde plaats verschaft. Hij probeert die plaats in te nemen door eenvoudig alles, wat deel uitmaakt van zijn leven maar niet origineert uit zijn persoonlijkheid, toe te voegen aan die persoonlijkheid.

Wanneer we u hier in de-ik zou haast zeggen-natuurlijke staat zouden moeten neerzetten, dan zou er niet veel overblijven. Uw kleding is gemaakt door anderen. De helft van wat u weet, weet u alleen van anderen. Datgene, wat u als voeding hebt gebruikt, zou verdwijnen en u zou ineens mager zijn. Uw voeding wordt geproduceerd door anderen. En zelfs uw geestelijke bewustwording is voor een groot gedeelte te danken aan anderen. Wanneer je je dus trots wilt tonen, zoals de mens pleegt te zijn en wilt strijden om meer te zijn, het beter te doen dan een ander, dan beantwoord je aan je behoefte om datgene wat van jou is ofschoon het niet feitelijk van jou is a.h.w. sterker deel van jezelf te maken.

Wij vinden deze bezitszucht overigens ook in de geest terug. Wanneer ik een idee krijg van een ander, dan verwerk ik die in mijzelf, en wanneer er enige tijd overheen gaat, dan ben ik geneigd te vergeten dat een ander mij die wetenschap, die kracht of die wijsheid heeft gegeven. Ik zeg: Dat is van mij, zo ben ik nu eenmaal. En daarmee heb ik al datgene a.h.w. verloochend, wat uit het Al komt.

Misschien dat u daar al het eerste punt heeft dat voor uw vraag belangrijk is. Want wanneer wij de werkelijkheid goed ontleden, dan ontdekken we dat voor de mens in zijn huidige vorm een collectiviteit noodzakelijk is voor zijn bestaan. Hij kan niet alleen bestaan. Hij bestaat dank zij de stam, de gemeenschap. Wanneer de gemeenschap of de stam wegvalt, is diezelfde mens hulpeloos en leeft hij niet lang meer.

Geestelijk wordt diezelfde mens a.h.w. op voeten gezet door al datgene, wat hij dan beschouwt als zijn persoonlijke waarde: "Want," zo zegt hij, "ik heb mijn eer." Maar wat is eer? Is eer niet slechts een beantwoorden aan datgene, wat anderen van u verlangen? Een beantwoorden aan een beeld, dat niet door uzelf maar door anderen voor u is ontworpen? In negen van de tien gevallen wel. En dan heb ik mijn weten. Ja, dat weten is natuurlijk van u; maar het is ook een beetje van b.v. Pythagoras, Aristoteles, alle grote filosofen en misschien een tikje Nietzsche, een beetje Jung, een beetje Freud en zelfs een beetje Bartjens, allemaal delen van andere mensen, het denken van anderen. Maar neen, dat is uw kennis! U bent een bekwaam en dan noemen we maar op: chirurg, boekhouder, kunstenaar, officier, zelfs huisvrouw.

Kijk, daar zit dus de kwestie: wij erkennen niet hoe weinig van onszelf is. Het enige, dat we hebben, is de mogelijkheid om delen van het andere, van dat wat buiten ons leeft, in onszelf

te herkennen. We kunnen niet meer en niet minder doen. Wanneer we datgene, wat buiten ons is, niet erkennen, dan gaan we eraan te gronde, want we vervreemden van de buitenwereld, we zijn geïsoleerd, er ontstaat een afstomping, het leven heeft geen inhoud. Wanneer we de buitenwereld wel erkennen, dan passen we in de gemeenschap, maar we willen gelijktijdig voor die gemeenschap geborgen zijn en dus zeggen we; het is van mij.

Toch geeft elke mens iets aan de gemeenschap. Er is altijd een wisselwerking. Wanneer u met een ander mens omgaat, dan kunt u daarvan iets winnen. Wanneer u met ons praat, dan kunt u er iets van winnen; u kunt er ook iets aan verliezen. Wanneer wij met u spreken, dan komt er een ogenblik dat u zegt; Ja, dat is juist, daarin heeft men gelijk. En dan heroriënteert u zich een beetje, niet veel misschien, maar u groepeerde uw weten en de feiten en daardoor ook vaak uw reacties en realisaties in uzelf enigszins anders. Het is dezelfde wezensinhoud, maar de samenhangt is ergens tot een nieuwe harmonie gekomen.

Een ander verwerpt dat. Die zegt: Wat heb ik eraan. Al dat geklets, dat interesseert me niet. Diezelfde mens weigert dus iets te aanvaarden. Maar daarbij kun je niet blijven stilstaan. Je moet er dan iets van jezelf tegenover stellen; en als dat niet gaat, dan verstoor je je innerlijke harmonie in een poging om je te verweren tegen dat, dat buiten je staat. Hoe je dat in je gevoelens en je denken nu verder ook probeert uit te leggen, het feit blijft hetzelfde; je hebt de keus tussen een aanvaarden of een bestrijden. Ik geloof, dat daarmee punt 2 is beantwoord.

De mens realiseert zich niet, dat zijn ego is samengesteld uit de waarden, die hij aan anderen heeft ontleend. Hij meent daardoor het recht te hebben het geheel van zijn kennis, van hetgeen hij heeft verworven te stellen in de plaats van zijn persoonlijkheid, of tenminste te zien als een belangrijk deel van zijn persoonlijkheid.

Waarom is die mens zo? Wel; deze mens leeft in een gemeenschap, waarin een groot aantal waarden gemeenschappelijk zijn. We hoeven nu niet te gaan praten over de gemeenschappelijkheid van het geloof, want ieder van u meent misschien dat hij op zijn eigen wijze denkt en leeft, maar u leeft in een christelijke maatschappij; en dat wil zeggen dat een aantal essentiële waarden van het Christendom in u zijn doorgedrongen. U kunt zich daaraan niet ontworstelen. Indien u dat doet, dan ontstaat er een verzet tegen de gemeenschap, wat u als een verdeeldheid in uzelf ervaart en u komt in een grote strijd, tot grote moeilijkheden en ten slotte maakt u zich het leven onleefbaar. Dus u bent ergens aan die wereld gebonden, of u het wilt of niet. Wanneer die wereld zegt, dat iets goed is, dan moet u als echo antwoorden dat het goed is; en wanneer die wereld zegt, dat iets kwaad is, moet u het ook zeggen.

Nu heeft de mens echter een groot voordeel, dat hij zelden gebruikt: hij kan n.l. besluiten neutraal te zijn. Wij kunnen de waarde van de gemeenschap niet zonder meer veranderen, maar wij kunnen neutraal zijn tegenover de gemeenschap; dus haar waarderingen niet als voor ons beslissend te moeten beschouwen, en omgekeerd niet aan de hand van die waarderingen de gemeenschap beoordelen. En dan kunnen we daarnaast andere waarden, die op een wat lager niveau liggen, die dus wat minder macht hebben, gebruiken als maatstaf in plaats van datgene, wat ons zo sterk werd opgedrongen. Wanneer we dat doen, dan worden we tot op zekere hoogte vrijer, maar gelijktijdig onzekerder. Want op het ogenblik, dat een mens en wat dat betreft ook een geest een persoonlijk oordeel over harmonisch en disharmonisch hanteert in plaats van een gemeenschappelijk oordeel; is hij niet meer in staat om terug te vallen op de gemeenschap, het zekerheidselement.

Er zijn mensen, die weten dat hun geloof eigenlijk niet helemaal juist is. En wanneer u allemaal op het ogenblik een kers had voor elke Christen, die nu in de kerk zit en niet gelooft wat hij met zijn mond belijdt en waarnaar hij eigenlijk toch leeft, dan zou u met zijn allen een heel jaar kersen kunnen eten en dan had u nog conserven genoeg over voor de volgende vijf jaren.

Wat is echter de kwestie? Wanneer die Christen zich losmaakt van de gemeenschap, dan staat hij alleen. Nu kan hij zeggen: "Ik beroep mij op mijn Verlosser" en daarmee beroept hij zich niet alleen op Jezus, zoals hij misschien meent, maar in feite op de gehele structuur van de kerk, op het geloof dat in vele eeuwen is gegroeid, op iets dat volgens hem vast is, dat blijvender is dan hijzelf. Zodra hij zegt: "Ik sta er alleen voor," dan heeft hij alleen nog maar met zichzelf te rekenen en moet hij alle verantwoordelijkheid zelf ook gaan dragen. Daarom zijn er zoveel mensen, die graag geloven tegen beter weten in. Zij zoeken daarin voor zichzelf

een zekere bevrediging, de geborgenheid, die zij vrezen zelf nooit te bereiken. Dat die geborgenheid een schijn is, och, dat realiseren zij zich niet. Wanneer je n.l. overgaat, dan valt de gemeenschap, waartoe je behoorde en een groot gedeelte van haar waarderingen weg. Je kunt er dan nog wel een tijdje aan vasthouden, maar de vaste band van een gemeenschappelijke opvatting, van een gemeenschappelijk denken gaat verloren. Je wordt gedreven door de voor jou harmonische en disharmonische verschijnselen. En wat blijkt dan? Datgene, wat je eens als basis van je leven hebt gezien, waarin je de gemeenschap en de zekerheid hebt gezocht, is voor jouw persoonlijk wezen neutraal. Volledig aanvaarden kun je het niet, want het was een geheel beeld in je leven. Volledig verwerpen kon je het ook niet, omdat het niet helemaal disharmonisch was; en daardoor heb je in de stof juist met die waarden betrekkelijk gelukkig geleefd.

En dan ontstaat er een eigenaardige strijd. Je vraagt n.l. in je bewustzijn een beantwoorde aan datgene, wat je aldoor hebt gedaan. Maar in je wezen (dus in je gevoelsleven en a.h.w. in je hele lot, de oorzaak-en-gevolgverhouding) bestaat dat niet. Dan krijg je de mensen, die in een schijnwereld leven het zij in een hemel, een hel, een lotustuin of wat dan ook totdat zij zich realiseren dat er niets gebeurt; en omdat dan de dynamiek van het leven wordt ontbeerd, bevrijdt men zich daaruit.

Ik geloof, dat ik daarmee ook het volgende punt weer heb beantwoord. De geborgenheid, die men zoekt is nooit een bevredigende, maar zij lijkt ons verstandiger en beter dan het zelf dragen van elke aansprakelijkheid.

Nu moeten we nog een paar schreden verdergaan op het pad om te begrijpen wat daar weer allemaal achter zit. En dan moet ik allereerst even wijzen op de opbouw, de structuur van de menselijke persoonlijkheid, al is het een herhaling.

We hebben God. Om God heen -a.h.w. deel van het goddelijk Licht- de ikerkenning. Dat is voorlopig dus alleen een begrenzing van het "ik" t.o.v. de omgeving. Daaromheen vormt zich het ikbewustzijn; d.w.z. een erkenning in het "ik" van de reacties op datgene, wat buiten het "ik" schijnt te zijn. Daaromheen vinden we kennis, wijsheid. En dit is dan gezamenlijk wat wij noemen de geest. Om die geest heen vinden we een aantal voertuigen die eigenlijk bestaan uit uichtige lagen om elkaar heen gelegd van wereldbewustzijn. Aan elk wordt een grotere differentiatie toegekend, zodat we dus eigenlijk gaan van een wereld, waarin honderd verschillen zijn tot het punt: God en ik; en ten laatste: God.

Deze ui van verschillende bewustzijnsnormen en vormen leeft dus ook in de mensen. De buitenkant (het stoffelijk wezen) is niets anders dan de buitenste laag en als u het mij vraagt een zeer ingewikkelde en complexe laag. Alles wat nu innerlijk kan worden beseft, kan uiterlijk nog worden gebruikt. Wanneer wij dus op een gegeven ogenblik een harmonie krijgen tussen b.v. wijsheid en de uiting van de mens, dan wordt tijdelijk het verschil tussen die lagen teniet gedaan. Er is een laag "wezen", die loopt van wijsheid tot wereld zijn. (Ja, misschien vindt u die uitdrukking een beetje eigenaardig, misschien voelt u zich niet zo uiig, maar het is toch in ieder geval wel een beeld, dat u kan helpen om u te oriënteren.)

Op het ogenblik dat echter die eenheid ontstaat, moet ik die waarden van de binnenste laag (dus in dit geval b.v. wijsheid en kennis) geestelijk toepassen op de buitenste laag. Zolang die twee in harmonie zijn, is het goed. Zodra daar echter geen gelijkheid tussen bestaat, moet ik me aanpassen; maar de binnenste laag is onveranderlijk zolang de buitenste er omheen zit. Je moet eerst de buitenkant veranderen en dan kun je de binnenkant veranderen.

De mens vreest dat hij door zijn buitenkant te veranderen eigenlijk in strijd zal komen met zichzelf en met heel de wereld zijn bescherming valt weg. Zo zou men kunnen zeggen, dat de doorsneemens dus lijdt aan een vorm van verstarring, die zelfs het denken doordringt. Hij wil zekerheid. Hij wil vastheid. Hij wil zichzelf gelijk zijn. Hij wil niet zichzelf zijn, maar hij wil zichzelf gelijk blijven in waarde. Dan kan hij innerlijk dus weinig of niet veranderen. Voelt hij nu in zich de noodzaak tot verandering, dan gooit hij dat toch terzijde en zegt in negen van de tien gevallen; "Maar dit is toch onaanvaardbaar, dit kan ik niet accepteren, want de consequenties liggen me niet."

Dat kun je die arme mens niet kwalijk nemen. Hij meent immers, dat het contact met de buitenkant voor hem het leven is. Hij beseft niet, dat het enige contact is; het contact met de binnenste kern, met het goddelijk Licht. En zo heeft een mens dus ook weer de grote behoefte

om zich te onderscheiden van anderen en gelijktijdig een zekere harmonie te vinden met anderen.

En nu blijf ik bij mijn uien. Ik heb een mud uien, die ik ga opzakken. Dat gaat bij de boer dus zo: Hij heeft de uien op de grond te drogen liggen (dat noemt hij: op spreid liggen), dan neemt hij meestal een soort trecher, daar wordt aan de onderkant een zak aangezet. Die trecher wordt dan gevuld met uien. En nu is het zo, de onderste ui krijgt de meeste klappen, waarom? Het gewicht van al die andere uien rust erop; maar bovendien, wanneer die uien worden neergezet, dan zit hij eronder. Hij krijgt elke keer de klappen.

De mens ziet zich dus niet als een geheel. Hij probeert niet één te zijn met de massa. Neen, hij probeert die ene afzonderlijke ui te zijn, die de beste van allemaal is. Daardoor kan hij geen genoeg nemen met een plaatsje beneden of zelfs maar een plaatsje aan de buitenkant, want daar is hij te kwetsbaar. Hij zoekt dus een geborgenheid temidden van de massa, maar gelijktijdig moet hij daardoor anderen verdringen, die zijn plaats zouden willen innemen. Dan heeft die mens daarmee aan de ene kant de behoefte om te strijden, want hij wil zijn eigen zekere, mooie plaatsje bewaren en aan de andere kant baseert hij zich - zelfs in die strijd - op de anderen en op de bescherming die zij hen geven.

Daarmee is eigenlijk de kern van uw vraag beantwoord. Want hier hebben we dus de reden waarom een mens zich altijd meet aan anderen. Hij meet zich niet aan een ander - dat klinkt misschien gek - maar een ander meet zich misschien aan hem, volgens zijn idee. U meet altijd anderen aan uzelf. En naar gelang u behoefte hebt aan bescherming of aan de eerste plaats, zult u dus bij dat afmeten de ander groter voorstellen dan u bent: Ja, maar ik ben nog maar aan het begin van mijn weg, en; Ik ben nog maar klein. Of u zult zeggen; Ja, naar ik heb al zoveel ervaring, ik heb zoveel innerlijk licht en zoveel innerlijk bewustzijn, die anderen moeten dat maar aanvaarden, dat ze kleiner zijn dan ik.

Dat is een voorstelling, die uit uzelf ontstaat. Wat is dan die voorstelling? Een rationalisatie van uw gedrag, een rationalisatie van de eisen die u stelt aan het leven. Misschien dat daar in geestelijk opzicht nog heel wat over te zeggen zou zijn, maar laat ik eerst vragen of hiermee uw vraag redelijk is beantwoord?

❖ *Maar van het kind wordt de opvoeding een soort competitie gevraagd.*

Ja, nu hoor ik hier, dat u de opvoeding de schuld geeft. Ik geloof niet dat dat waar is. Wanneer het kind n.l. op de wereld komt, dan is het in het begin helemaal niet competitief. Het zoekt niet naar een vergelijking met anderen, het zoekt een verrijking van zichzelf. Het zoekt dus alleen naar zichzelf; en dat is eigenlijk egoïstisch. Dan kunt u denken, dat u het kind opvoedt om met anderen te strijden, maar dat kind strijdt alleen met een ander, omdat het deel is van zijn behoefte aan beweging, zijn bewegingsdrang. Het is zijn behoefte aan bezit. Het is dus ook in zekere mate de behoefte naar zekerheid, die zit erin. Hetgeen iets anders is. Wat u misschien kunt zeggen is, dat deze grondeigenschappen, die elke mens bezit, door de opvoeders vaak worden geëxploiteerd. Jij bent beter dan een ander; jij bent braver dan een ander; of: jij bent stouter dan een ander. En later; Je rekent beter of; je spreekt talen minder goed dan een ander.

De maatstaf, die wordt gehanteerd, is niet de eigen capaciteit maar een vergelijking met de capaciteit van anderen. En daar zitten we dus met de grote moeilijkheid. Maar aan de andere kant is de opvoeder niet zeker van zichzelf, want hij weet niet zeker, of het kind wel het uiterste bereikt dat het bereiken kan. Daarom neemt hij wat gemakkelijk is het gemiddelde en zegt; Aan de gemiddelde maatstaf van alle kinderen moet jij beantwoorden. Kun je dat, dan ben je een heel brave jongen. Doe je het heel goed, al ben je ook nog niet aan de helft van je eigencapaciteiten toe, dan ben je een heel knap kind, dan is er niemand die iets op je te zeggen heeft. Bereik je dat zonder moeite, dan behoef ik daarover ook niets meer te zeggen; en of een ander het slechts met de grootste moeite kan bereiken, dan ben jij toch de betere.

Dus hier is de opvoeder, geloof ik, in grote mate fout. Want het zijn de opvoeders en vooral de ouders, die dus een vergelijking maken en daarbij bovendien nog een andere standaard hanteren, hun eigen gemak, hun eigen bevrediging. Ze vragen niet voor het kind geluk. Neen, ze vragen de aanbidding van het kind, die voor hen geluk is. Ze vragen niet dat het kind zijn meest natuurlijke en spontane uitingen doet, maar dat de uitingen van het kind voor hen aanvaardbaar, prettig en gemakkelijk zijn; waardoor het kind dus helemaal in de war komt. Want dat wordt aan de ene kant geconfronteerd met de middelmaat, zonder dat daarbij de

eigen kwaliteiten werkelijk worden geanalyseerd of maar worden begrepen en aangevoeld; en aan de andere kant met de norm van het grootste gemak.

Zo komen we tot een, ja men noemt het een paternalisme: een houding, die het hele leven doordeesemt. Wij doen niet wat wij werkelijk kunnen. Neen, we doen datgene, wat de middelmaat doet. De een doet het iets beter, de ander iets slechter en daaraan ontleen wij onze verdienste. Dus we leven niet eens meer alleen aan de buitenkant, maar we bedriegen onszelf nog over de mogelijkheden daarvan.

En dan gaan we nog een stapje verder. Want zoals het kind ten slotte gezag nodig heeft, heeft een mens gezag nodig. Je hebt niet werkelijk gezag nodig; denkt u dat niet. Wat u nodig hebt, dat is een besef van uw eigen vermogen, van uw eigen verantwoordelijkheid, zoals die bestaat, zoals u die van binnen voelt; niet zoals de wereld het zegt, wij hebben echter in de mens altijd de behoefte aan autoriteit. Dat komt misschien wel voort uit de wijze, waarop het kind met de autoriteit wordt geconfronteerd, niet als een natuurlijk verschijnsel, maar als een constructie. Dat het kind in het begin zijn ouders ziet als halve goden, als almachtig, is normaal. Dat is een verhouding van bekwaamheid en van zekerheid, die het kind wordt gegeven. Maar nu eisen we van het kind, dat het bij het verwerpen van de ouders (wat elk kind doet, dat gebeurt meestal als het een tijdje op school is, tegenwoordig b.v. op het zevende of achtste jaar als het een tijdje met het werkelijke leven is geconfronteerd) daarvoor in de plaats iets anders stelt. Dat is in heel veel gevallen dus eerst de meester, bij vrome families kan het ook wel de pastoor of de dominee zijn of de zuster. Daarna komt een sportheld of een filmheldin. Nog een tijdje daarna misschien een staatsman, een grote geleerde of alleen maar de directeur die in een Cadillac rijdt. En dat is dan het summum summarum, dat is de god, die hij aanbidt.

Waarom? Omdat je aan de ene kant ernaar kunt streven aan de ander gelijk te zijn en dus niet zo sterk aan de eisen in jezelf (die vaak veel harder en groter zijn) behoefte te beantwoorden; en in de tweede plaats omdat je je er altijd op kunt beroepen dat die ander meer is, zodat deze dan de zaken maar moet oplossen. Politiek, godsdienstig, overal vindt u dat.

En zo kunt u dus zeggen: Ja, het is erg dat die opvoeding zo is. Maar dat vloeit voort uit de maatschappij. Die maatschappij verwacht dus niet van u, dat u innerlijk God ontmoet, maar dat u aan de dominee gaat vragen, waar u eventueel met God een afspraakje kunt maken. Die vraagt niet aan u, dat u zelf gelooft en God in u ontvangt, maar dat u naar de pastoor gaat om aan de communiebank Hem per ouwel te ontvangen. Zij vraagt niet dat u zelf uw persoonlijke aansprakelijkheden opnoemt in de politiek, dat u zelf iets doet. Neen, er wordt van u verwacht dat u uw stem geeft aan een anders die het dan ook niet doet. Er wordt niet van u verwacht, dat u iets doet aan een misstand, maar dat u zich begeeft naar de openbare autoriteiten, die dan een commissie van onderzoek instellen, die eventueel maatregelen aanbevelen, die door anderen goed gekeurd ten slotte worden genomen. Dat is uw leven.

Zo is het zelfs met de kunst. De kunstenaar creëert iets, hij voert iets uit, hij schrijft iets, maar hoe beoordeelt hij zijn werk? Alleen aan de hand van de innerlijke maatstaf? Nou, dan is het werkelijk wel een heel goede kunstenaar. In negen van de tien gevallen aan de hand van het oordeel van anderen. Hij vraagt er begrip voor. Hij vraagt goedkeuring. Hij zoekt dus een autoriteit, die hem vertelt dat het goed is.

Kijk, daar heb je nu die hele maatschappij. Als de maatschappij zo is, dan kun je het kind niet kwalijk nemen, dat het ook zo is en dan kun je het de ouders niet kwalijk nemen, dat ze het kind op die manier opvoeden. Waar het dus om gaat, dat is dat de hele verhouding verkeerd is. Die verhouding is gebaseerd op zekerheid en dus ook op gezag. Gezag, dat u b.v. op een gegeven ogenblik wordt opgelegd, maar niet als deel van uzelf.

Laten we het heel eenvoudig zeggen. Er is een kleine groep. We hebben hier een paar soldaten, een paar onderofficieren, een paar officieren en een hoofdofficier. De hoofdofficier beveelt de anderen. Krachtens dat, wat hij zelf is? Neen, krachtens de rang. Hij vertegenwoordigt in Nederland b.v. Hare Majesteit de Koningin via Haar parlement en het volk.

Nu gaat die hoofdofficier dood. Er komt een andere officier, die precies hetzelfde is, Hij ontleent zijn gezag aan het feit, dat er niemand anders is, die in rang zo dicht staat bij het hoogste. En de verantwoordelijkheid draagt hij natuurlijk wel voor zichzelf, maar hij heeft altijd iets om

zich achter te verschuilen. Hij heeft zijn plicht gedaan. Welke plicht? Schijnbaar de plicht, die voortvloeit uit het vertegenwoordigen van de Koningin of het parlement.

Ik weet niet, of u begrijpt wat voor een absurditeit daarin ligt? De Koningin kan zelf nog geen vlieg doodslaan en toch wordt in naam van de Koningin een aantal mensen b.v. gefusilleerd; in naam van de Koningin worden die moorden bedreven. En degene, die het heeft gedaan, zegt; "Ik vind het zelf verschrikkelijk, maar ik heb mijn plicht gedaan." De plicht, die door niemand werkelijk wordt erkend voor wat ze is; het afschuiven van verantwoordelijkheid op anderen. Zoals men spreekt over de "Befehl ist Befehl"mentaliteit van de Duitsers.

Maar dat betekent toch eigenlijk precies hetzelfde als hier gehoorzamen aan de wet? Wet is toch wet? En als de wet zo is, dat je het bevel van je meerdere moet beschouwen als superieur, dan is het toch logisch dat je dat doet? Dan kan men uitroepen: "Maar je moet persoonlijke verantwoordelijkheid hebben!" Zeker, maar dat ligt aan de gemeenschap, waaruit u voortkomt. U kunt of uzelf beseffen los a.h.w. van de gemeenschap en u persoonlijk aanpassen aan de gemeenschap of u kunt deel van de gemeenschap zijn. Andere kansen heeft u niet.

Daarmee vind ik dat we dit probleem materieel voldoende hebben gezien. Iemand, die het er niet mee eens is?

❖ *Het rechtsgevoel van de natie of althans een deel van de natie tegenwoordig in de richting (verder niet verstaan. red.)*

Dat is een theorie, inderdaad. Maar wanneer we het rechtsgevoel aan de natie zien, dan is voor haar alles recht wat het voordeel van de natie en de sterkste factoren in de natie (dus niet de meerderheid daarin) beschermt. En dan is het rechtsgevoel dus niet gebaseerd op recht en is de wet niet gebaseerd op rechtvaardigheid, maar ze is doodgewoon weer iets, waarop men de verantwoordelijkheid afschuift, iets, waarop men zich beroept om de doodeenvoudige reden, dat men dan zijn eigen belang of de belangen van degenen die boven u staan, degenen die u goed betalen, kan verdedigen.

❖ ?

Dat is de praktijk en dat is ook de achtergrond. Ik heb juist geprobeerd duidelijk te maken, dat uw achtergrond niet is een persoonlijk bewustzijn of een persoonlijk rechtsgevoel. Als u een persoonlijk rechtsgevoel hebt, dan moet u erkennen dat de wet fout is. Niet soms, maar altijd, omdat de wet altijd het individu beoordeelt volgens normen, die worden getrokken uit een gemeenschap, die in feite fictieve waarden heeft gesteld, waaraan een ieder geacht wordt te beantwoorden. En om u nu een heel aardig stukje en rechtvaardigheid te noemen van de wet, waaruit u misschien zal blijken hoe weinig wet en recht met elkaar te maken hebben, een werkelijk recht: Een ieder wordt geacht de wet te kennen. terwijl niemand in staat is, zonder jarenlange studie ook maar iets van de wet en haar samenhangen te begrijpen.

Ik zou nu nog een deel van deze ochtend aan wat men noemt geestelijke lering willen besteden.

We hebben nu een massa problemen gezien, maar een van de grote problemen voor de mens is de wijze, waarop hij zich al dan niet aanpast aan de wereld, die hij zelf schept. Voor hen gaan daarmee gewetensvragen gepaard. Voor hem tellen daarbij dus zuiver persoonlijke waarden wel degelijk mee en het eigen bewustzijn. Dit bewustzijn bestaat ten eerste uit de voorgeschiedenis van de mens, zoals u misschien weet dus datgene wat hij in de geest elders was, voordat hij deze menselijke vorm aannam.

Ten tweede uit zijn opvoeding en de lichamelijke instincten, die hij heeft. De mens staat dus tegenover de wereld, en nu moet hij zoeken naar een juiste verhouding met die wereld. Het typische is nu, dat heel weinig mensen zich kunnen realiseren, dat zij in feite van de wereld eisen dat zij beantwoordt aan hun denken en aan hun inzicht. Ze denken dat ze de wereldvrij tegemoet treden. Ze begrijpen niet, dat ze van die wereld in feite een beantwoorden eisen aan hun eigen denken en persoonlijkheid, volgens hun eigen wensen. Zolang die houding nu zuiver stoffelijk is, is er niet zoveel bezwaar tegen, maar wanneer wij datzelfde gaan toepassen t.o.v. hogere krachten en hogere waarden, dan wordt het bedenkelijk. Op het ogenblik, dat ik mij als mens een beeld maak van God en van Hem bepaalde dingen eis, heb ik dus het wezen Gods verloochend; ik heb God willen maken tot een. echo van mijzelf. Om dit te kunnen doen beroep je je heel vaak op logica.

Nu is er een niet-christelijke natie, laten we zeggen b.v. Rusland. Rusland zegt: Jezus is gestorven om de mensen tot God te brengen. Wij zouden ons ook graag aan de Bijbel en alles, wat er in dat geloof zit vasthouden, maar we hebben toch ook recht op het bewijs. En, wanneer Jezus vroeger is gestorven voor zo'n paar mensen, dan kan hij het nu toch zeker doen, wanneer hij weet dat een heel rijk zich ineens tot hem zal bekeren. En dan gaan ze naar de paus en zeggen tegen hem; Kom mee, we zullen je aan het kruis slaan, we zullen je 3 dagen begraven. Als je opstaat, dan heb je bewezen dat de wonderen, die over Jezus worden verteld op waarheid berusten en dan zullen we ons geheel aan jou en aan Christus onderwerpen. Dan zegt de paus: Neen.

Maar dat is niet logisch, want als vertegenwoordiger van Christus op aarde, zou hij dat moeten kunnen volbrengen. Die gemeenschap zou overigens verkeerd uitkomen, want die zou ontdekken dat ze helemaal niet een nieuw geloof heeft gevonden, maar alleen een moord meer heeft begaan.

De mens stelt dus eisen. En bij die eis is wel het meest typische, dat wij nooit van het Hogere vragen wat dat Hogere is en wil om in onszelf dan het harmonisch antwoord daarop te zoeken, maar dat wij met onze eisen en noodzaken naar het Hogere gaan en dat we van het Hogere vergen, dat het aan onze verwachting beantwoordt. Wanneer er een wonder moet, gebeuren, dan moet dat niet een wonder zijn dat de hogere kracht zelf vrijelijk kiest. Neen, het moet een wonder zijn, dat wij van tevoren hebben vastgesteld of waarom wij hebben gebeden. En wanneer er ook maar een klein verschil is, dan zijn we geneigd dat te verwerpen.

Die mentaliteit heeft u als mens, maar die hebben wij ook als geest. Want ook als geest ben je geneigd van het Hogere te vragen, dat het aan jou beantwoordt. Je hebt het idee dat je slap, doelloos bent en onbenullig doet, als je tegen het Hogere alleen maar zegt; "Kom, doe nu maar wat. En als je niets doet, nou ja, goed, dan vind ik het ook goed en ga ik zo verder." Men denkt dan; maar dan streef en werk ik niet; dan doe ik niets.

Zo ontstaan er dus in de sferen heel veel z.g. schijnwerelden. Ze hebben niets meer te maken met het werkelijke leven. Ze hebben niets te maken met een werkelijke God. Ze zijn alleen de zelfbevestiging van een mens, die zozeer geneigd is zijn eisen te stellen, om te streven volgens zijn eigen inzichten, dat hij ten slotte door er geen afstand van te kunnen doen, zich liever een wereld schept dan de gelatenheid aanvaardt, die toch ergens in de schepping ook doel van ons wezen is.

Wanneer wij werkelijk iets willen bereiken op ons eigen niveau, dan kunnen we alle daar bestaande middelen gebruiken. We weten waar het over gaat en we weten ook nog hoe we het tot stand kunnen brengen. En hoe meer we doorzetten, hoe groter de kans is dat we inderdaad gedaan krijgen wat we willen hebben, want dat is onze wereld. Maar zodra wij naar het Hogere gaan of zodra wij tegenover God komen te staan en wij gaan onze eisen stellen, dan dwingen we God dus te "beantwoorden aan onze denkbeelden. Dat kan God niet. We kunnen wel een echo krijgen van onszelf, maar we kunnen nooit God vinden. Je kunt een oceaan niet in een emmertje naar huis meenemen. Je kunt God, Zijn wil, Zijn werkelijkheid en Zijn wet niet meenemen in een enkele menselijke vraag of een enkel menselijk denkbeeld.

Wanneer je nu voor dat Hogere openstaat, dan denken heel veel mensen, dat het betekent dat je voortdurend moet zoeken naar wat dat Hogere wil. Maar is dat eigenlijk wel nodig? Wanneer dat Hogere wil, dan drukt het zich vanzelf wel uit. Wij behoeven niet te zoeken, want God wil het. Wij moeten bereid zijn om Gods wil te volbrengen, als God Zijn wil kenbaar maakt. Een groot verschil.

De werkelijkheid is dus de verhouding, waarbij God of de alstuwende Kracht in ons allen tot uiting komt en waarin Hij - ook wanneer wij neutraal zijn - op een gegeven ogenblik Zijn wil voor ons kenbaar maakt. En dan hebben we niet het recht te zeggen; "Ja, maar ik ben een mens"; of; "De burens zeggen er dit of dat van." En dan hebben we in de geest niet het recht te zeggen: "Maar dan moet ik mijn sfeer verlaten." Dan moeten we zeggen; "Zo zij het."

Het meest lastige woord van het hele Evangelie is niet het wonder of de leer, maar dat is: "Heer, Uw wil (niet mijn wil) geschiede." En dat is geestelijk het meest bewegende element van elke geest, die naar waarheid streeft. Hoe meer je streeft in het onbekende, hoe meer je kunt verdelen. Maar wanneer je wacht op het leidsnoer dat je wordt gegeven, wanneer je

vervult wat je in jezelf erkent als uit God komende, dan ben je al heel wat verder. Nu ga ik een paar dingen zeggen, die in de menselijke wereld misschien helemaal dwaas klinken.

God is de beweegkracht van alle dingen, nietwaar? Dan betekent het in heel veel gevallen, dat het beantwoorden aan Gods wil van uit ons standpunt niets anders is dan een instinctieve vervulling.

Wanneer een geest in een sfeer leeft en zij gaat naar een andere sfeer, omdat zij zich daartoe gedreven voelt en zij verzet zich niet daartegen, dan vervult zij de wil Gods. Wij mogen zelfs niet eisen, dat de wil Gods zich op een door ons omschreven wijze kenbaar maakt. We moeten erkennen dat de wil Gods ons hele wezen, ons hele leven in elke sfeer, in elke tijd en overall regeert.

Daarbij zit natuurlijk weer een moeilijkheid, want dan zegt men automatisch, dat is een menselijke manier van praten: "Wanneer ik dus streef, is het de wil Gods dat ik streef." Ongetwijfeld. Wanneer in u de behoefte ligt te streven en u zonder dit streven niet kunt bestaan, is het de wil Gods dat u streeft. Maar dat wil nog niet zeggen, dat u dan uw streven alleen op uw eigen zienswijze en denkwijze kunt baseren. Dan moet uw streven een erkennen zijn van alles wat in u bestaat, niet alleen een selectie. Dan moet het zijn: een werken met alle waarden, die het leven u heeft gegeven; en niet het terzijde stellen van een aantal en het uitkiezen van een aantal daarvan.

Hier ligt de kern van menselijkheid. Je moet eerst jezelf zijn. Zodra een geest zich overlevert aan een ander (dat gebeurt heel vaak), bepaalt die ander de wereld, dus de ervaringswereld waarin je bestaat. Maar op het ogenblik dat ik mijzelf ben, beantwoord ik aan datgene wat in mij intens leeft en alleen daaraan.

Ik mag aan de wereld geen eisen stellen. Natuurlijk niet. Ik kan niet van de wereld verwachten, dat zij het directe antwoord is op wat in mij bestaat. Maar ik moet tegenover de wereld mijzelf zijn en al wat in mij leeft uiten. Zo schep je een eigen wereld, die is gebaseerd op de goddelijke waarden, die in je leven. Uit de ziel wordt de sfeer geboren waarin het "ik" zijn contacten vindt met die oneindigheid in misschien duizend-en-een vorm.

Hier is dus een kleine verandering in dat bekende; Bid, werk en streef. Kijk eens, dat ze in een godsdienst hebben gezegd; "Bid", is begrijpelijk, want degene, die bidt, offert aan de priester. Dat ze hebben gezegd: "Werk," is ook begrijpelijk; want iemand, die niet werkt, heeft niets om aan de priester te offeren. Maar dat "ora et labora" staat niet als een kern in je ziel. Wanneer die ziel ergens in zich een deficiëntie ontdekt, dan zoekt zij een aanvulling door zich a.h.w. te richten op God. Hoe stiller ze dat doet, hoe gemakkelijker God het te kort aanvult, En wanneer het "ik" dus in beperkte zin een tekort ontdekt, dan moet het proberen dat tekort aan te vullen. Dan moet het niet daarover zitten smeken en moet het niet zeggen, dat ijver en werkzaamheid deugden zijn. Het zijn vaak levenswaarden, vooral voor de moderne mens, die zender dat zich misschien geen bestaan kan denken en daarom juist zijn ijver langzaam maar zeker vervangt door luiheid.

Maar werkzaamheid en al die andere dingen, waarop een mens zo trots is: ijver, eerzaamheid, goedmoedigheid, royaliteit, vriendelijkheid, hoffelijkheid, zijn vormen. Ze zijn niet uit God, ze zijn uit de mens. Maar in God ligt wel de waarde, waaruit een antwoord op die hele wereld met al haar "heidjes" mogelijk is. Dat is geen "heitje voor een karweitje", want God geeft de harmonie, waarin het "ik" in elke sfeer, waarin het kan leven of bestaan, moet verkeren t.o.v. het Al. God geeft Zijn wil door het wezen in beginsel te bepalen en zodra dit wezen weer dit beginsel aanvaardt de harmonie te geven, die van uit het Goddelijke noodzakelijk is.

Wij kunnen in deze zin meester zijn van elke sfeer en gelijktijdig toch niet worstelen, streven en ploeteren om wat hogers te bereiken. In deze zin kunnen wij komen tot een absolute eenheid met God, onverschillig waar of hoe we bestaan. Maar dan moet je afstand doen van het idee dat het "ik" belangrijk is; of dat de ervaringen van het "ik" meetellen. Dan telt alleen maar mee; de beantwoording aan de innerlijke eigenschappen. En daarom is dit systeem voor de meeste mensen niet te gebruiken.

Toch hebben zowel Jezus als de Boeddha (om twee bekende voorbeelden te noemen) beiden in deze richting gewezen.

Jezus heeft niet gezegd: "Ga nu maar eens in de naam van de Vader of in mijn naam doen wat je wilt." Maar hij heeft zijn leerlingen gezegd; "Beantwoord aan de behoefte, die je erkent in

de naam van de Vader en mijn naam." Hij gaf hun dus de zekerheid, dat ze konden volbrengen; en zei hun te beantwoorden aan de werkelijke kracht, die hen motiveerde, die in hen werkte.

En wat zei de Boeddha? Hij zei, dat de mens zich kan onthechten van alle dingen. Dat is waar, zodra je door God met alle dingen in harmonie bent. Zolang je dat niet hebt bereikt, zoek je naar zekerheid, stel je eisen aangaande vorm en al wat erbij behoort. Laten we hopen, dat we het eens zover brengen, vrienden, dat we geen eisen meer stellen aan de vormen, aan het antwoord van de wereld, maar dat we van uit onszelf leren om de goddelijke wil te verwerkelijken, zonder ons ermee bezig te "houden wie, wat, hoe, waar of wat voor consequenties eruit voortvloeien.

Dan zullen we ontdekken, dat we de perfecte harmonie vinden, waarin in elke wereld en in alle tijd het volmaakte te bereiken is. En laten we tot die tijd in ieder geval trachten te beantwoorden aan onze eigen eisen en maatstaven, zogoed als we kunnen, opdat we niet in onvrede zijn de met onszelf, het enkele moment van goddelijk Licht dat ons bereikt, zouden verwerpen.

En daarmee wil ik voor deze zondag volstaan. Ik wens u allen verder een heel prettige zondag toe en ik dank u voor uw aandacht.